

AXEL WALDEMARSON:

Grupp Bohman (m)

Redaktör Axel Waldemarsons tredje och sista artikel om oppositionen i den nuvarande riksdagen behandlar moderaterna. Redan rubriken anger hans uppskattning av Gösta Bohman. Han menar att denne mer än andra partiledare håller sin grupp samman, kanske naturligt mot bakgrunden av den splittring som rådde då han tillträdde ledarskapet. Men Waldemarson har mycket positivt att säga också om gruppens medlemmar. Enligt hans uppfattning har Allan Hernelius med sin långa erfarenhet mer inflytande än någon annan. Han framhåller också hur många goda specialister, som finns inom gruppen, men han påminner om hur svårt det varit och är att rekrytera representanter för näringslivet.

En riksdagsgrupp utgår inte bara ur ett val utan även ur den politiska verklighet det har skapat. Inte minst nuvarande moderata samlingspartiets och dåvarande högerpartiets riksdagsgrupper har fått göra bekantskap med den lärosatsen. Vid en förstärkt riksdagsrepresentation har gruppen haft bättre möjligheter att i sig återspegla ett bredare väljarunderlag. En framgång i val har förpliktigat att med ökad styrka i riksdagen kräva gehör för partiets politik. Efter ett bakslag har det gällt att med reducerad styrka i kraft av saksål och övertygelse om den politiska bärkraften förfäkta sin mening. Nu är det inte bara moderaterna som fått erfara detta: bondeförbundet hade sin hemsökelse-tid under den röd-gröna koalitionen år och folkpartiet främst efter det svåra nederlaget 1958. Socialdemokratiska partiet är mindre sårbart i motgångens tid. Dess riksdagsgrupp har alltid så pass många mandat i varje valkrets att det är lättare att garantera en allsidig representation.

Moderata Samlingspartiets riksdagsgrupp av 1973 skall därför bedömas med valnederlagen 1968 och 1970 som bakgrund. Man kan — om man så vill — dela in gruppens efterkrigshistoria i tre skeden: åren efter valnederlagen 1948, 1950-talets framgångsår och de inre slitningarnas 1960-tal. Moderaterna skulle alltså förhoppningsvis nu vara på väg in i ett fjärde skede, återhämtningens med starkt förbättrade arbetsmöjligheter.

Vad som i en återblick ter sig märkligast är den arbetskraft, som riksdagsgruppen utvecklade efter att 1948 ha förlorat

17 mandat, och den valhänthet för att inte säga förvirring, som grep den och partiet efter 1960 års bakslag — en förlust av 6 mandat efter fem segerval i följd.

Högerns män

I själva verket drev det besegrade högerpartiet 1948 en offensiv politik. Under den gamla två-kammarriksdagens tid hade alla riksdagsgrupper en garanterad kontinuitet som numera saknas. De på åtta år valda första-kammarledamöterna utgjorde ett stabiliserande element. Deras mandat stod ju inte på omval vart fjärde år. För dem blev det rätt naturligt att anlägga ett mera långsiktigt politiskt perspektiv. Men de indirekta senatvalen hade också en annan fördel: nomineringarna kunde ske friare, utan hänsyn till taktik och vederbörande kandidats civila ställning. För högerpartiet var det särskilt viktigt. I andra-kammarvalet räknade det i många kretsar endast med ett mandat — det reserverades främst för en bondekandidat, stark nog att tävla med och helst besegra bondeförbundets man.

Så kom det sig alltså att gruppen 1949 i första kammaren hade ledamöter som professorerna Georg Andrén och Nils Herlitz samt framträdande näringslivsrepresentanter som Knut Ewerlöf, Harald Nordensson, Ernst Wehtje och Karl Wistrand. Med fog kan sägas att svenskt näringsliv aldrig varit bättre representerat än just då. Men inte bara detta. Företrädarna vann inte bara respekt genom sin civila position. Att de lyckades så väl berodde främst på att de också var politiker — de förstod

det politiska livets villkor, talade det politiska livets språk och anpassade sig till dess arbetsförhållanden.

Att dagens moderata grupp har färre sådana representanter beror inte på någon ovilja och inte bara på det minskade antalet mandat. För den som varit med om åtskilliga nomineringar är det en bestående erfarenhet hur det under 1960-talet var hart när omöjligt att få lämpliga företrädare för företagsamheten att ställa sig till förfogande. Ett av skälen var den s k Harpsundsandan: näringslivet tyckte sig ha större möjligheter att nå resultat genom att direkt tala med regeringen än från riksdagens talarstol. Ett annat — och även det allvarligt — var det ringa intresse som personer verksamma i näringslivet då visade arbetet i ett politiskt parti. Härigenom blev de främmande för grundföretagsutövningen för politisk framgång: att ha lärt sig metodiken inifrån. Samtidigt avskräcktes många unga förmågor från att delta i det tunga och ofta otacksamma politiska partiarbetet. De fruktade att deras möjligheter till avancemang i det civila arbetet skulle lida men av ett alltför påtagligt politiskt intresse. Många avråddes tom från att ägna sig åt politik. I det fallet band näringslivets företrädare ris åt egen rygg. När så småningom företagsamhetens villkor alltmer sattes under debatt, fanns det inte många som kunde ta en framgångsrik debatt med den nya vänsterns företrädare.

När man idag jämför den nu verkande moderata riksdagsgruppen med tidigare måste man erinra sig denna bakgrund.

Ledarna

Sedan 1948 har högerpartiet haft fem partiledare: Domö, Hjalmarson, Heckscher, Holmberg och Bohman. Hur har de fungerat som riksdagsgruppens ledare?

Domö var efter 1948 års val på väg ut; det sätt på vilket han 1949 lämnade över till Hjalmarson kunde gott ha fått stå som mönster för senare skiften. Som gruppleddare hade Hjalmarson föga sinne för formaliteter. Hans närmaste rådgivare var Gunnar Svärd och Martin Skoglund. Med den dristigare högerpolitik som följde var det naturligt att en och annan riksdagsledamot fruktade att partiet spände bågen för högt. Efter varje val måste emellertid tvivlarna erkänna att de tagit fel. Riksdagsarbetets effektivitet stärktes av det resursrika riksdagskansli som stod till förfogande; inget parti utanför kanslihuset torde förr eller senare ha haft en så kvalificerad apparat att falla tillbaka på. Men även en sådan kan stå sig slätt när det gäller ett viktigt politiskt avgörande.

Det blev riksdagsgruppen som avgjorde att striden mot ATP skulle fortsättas. Elis Håstad menade att ett parti hade att intill en viss gräns hävda sin uppfattning men att därefter ge upp och acceptera fattat beslut. Men var gick denna gräns? I två val ATP-året 1958 hade högerpartiet vunnit valframgångar. Kunde det svika väljarna? Avgörande blev ett meddelande från Svärd att bondeförbundet skulle fortsätta kampen. Den gamla fixeringen till detta partis agerande fanns kvar. För den som följde den avgörande debatten i riksdagsgruppen var det inte svårt att se hur

skälen för och mot föreföll lika starka. Det ena beslutet hade varit lika illa som det andra. Partiet hade hamnat i en återvändsgränd. Linjerna i gruppen följde i stort de som under 1960-talet medförde uppdelningen i mörkblå och ljusblå, ofta en motsättning mera personlig än politisk.

Gunnar Heckscher och Yngve Holmberg ärvde alltså en splittrad riksdagsgrupp. Ingen av dem hade någon gång hela gruppens förtroende. De personliga motsättningarna underlättade självfallet inte riksdagsgruppens arbete. Påfrestningarna blev starkast efter valnederlagen 1968 och 1970. Det märkliga är att långt ifrån alla i riksdagsgruppen kände de stämningar som rådde ute i partileden och bland sympatisörerna. Med den öppna striden om ordförandeskapet och Gösta Bohmans seger på extrastämman 1970 avslutades ett skede — praktiskt taget ett helt decennium — av svaghet och inre splittring i partiet. Samtidigt hade det pågående programarbetet mognat ut i krav som väl stämde överens med ett nytt politiskt läges villkor.

Personstridernas tid var förbi, möjligheterna till en politisk offensiv hade antligen öppnats.

Gösta Bohman

När Gösta Bohman efter ordförandevallet för första gången mötte sin riksdagsgrupp, fanns i denna flera som röstat för Holmberg. Denne hade flertalet av de landsortstidningar, som sympatiserar med moderaterna, för sig; i en tidning hette det att Bohman talade överklassens språk! Det

dröjde emellertid inte länge förrän Bohman hade en enhällig grupp bakom sig. De som hade röstat mot honom hör nu till dem som högljuddast betygar hur lyckat partiledarskiftet blev.

Bohman utövar en målmedveten ledning i grupparbetet. Det är inte heller särskilt svårt att fastställa tidpunkten för hans slutliga genombrott: de tre icke-socialistiska partiledarnas gemensamma presskonferens i november 1971. Många har helt enkelt inte insett vad samlingen kring ett sysselsättningspolitiskt program betydde för moderaterna. Under hela 1960-talet hade partiet mer eller mindre isolerats, alldeles särskilt inför 1968 års val. De ständiga diskussionerna om det skulle få delta i en borgerlig trepartiregering eller ej och anklagelserna att högerpolitiken förhindrade eller i varje fall försvårade ett regimskifte hade tårt hårt på förtroendet. Många i och för sig trogna moderater hade rent av påverkats att lägga sin röst på ett annat parti.

Den frammarsch moderaterna i dag hoppas på har som grundförutsättning slutet, som trepartimanifestationen innebär, på den politiska ökenvandringen. Bohman, som inför partiledarskiftet tillvitades svårigheter att samarbeta med både de egna och de två andra oppositionspartierna, hade lyckats med vad ingen ordförande i partiet gjort före honom: en uppgörelse med centerpartiet. Det är uppenbart att Bohmans personliga egenskaper och politiska skicklighet hade avgörande betydelse.

Det är alltså inte för mycket sagt, att

Bohman utövar en stark personlig ledning av riksdagsgruppen. Han har varit på det klara med de gränser, som det borgerliga samarbetet sätter för en profilering av partiets politik, men utnyttjar också de möjligheter som finns inom dessa. Det fanns de som fruktade att Bohman skulle få svårigheter med regeringens anklagelser för bristande neutralitetspolitisk tilltro. Men Bohman har t o m lyckats vända det hela så att moderaterna i stället kan angripa regeringen Palme för att inte uppträda så balanserat och neutralt som en alliansfri utrikespolitik kräver. Även centerpartister lät brevledes höra av sig i erkännssamma ordalag om Bohmans agerande ifråga om Vietnamappellen.

Bohman är sannolikt den gruppleddare som arbetar mest självständigt i den meningen att han är något av sin egen utredningsman. Det gäller inte minst de markpolitiska frågorna som han är specialist på. Den lidelse med vilken han driver rätten att äga sitt hem eller fritidshus har sin förankring i hans djupa tro på människornas behov av en grundtrygghet.

De övriga

Vem står närmast Bohman i riksdagsgruppen? Det är inget tvivel om att Allan Hernelius har en utomordentligt stark ställning och att hans ord väger mycket tungt i utrikespolitiska och konstitutionella frågor. Han är den kanske mest framträdande ledamoten i riksdagsgruppen näst efter Bohman. Hernelius representerar också tillsammans med några andra kontinuiteten. Bohmans två närmaste män i parti-

presidiet, Staffan Burenstam Linder och Eric Krönmark, tillhör en ny generation. Få riksdagsledamöter arbetar så metodiskt som Burenstam Linder. Det har inte minst den socialdemokratiska näringspolitikens försvarare fått erfara. Det är naturligt att bevakningen av de ekonomiska frågorna faller på hans lott. Eric Krönmark var för många något av ett oskrivet blad när han utsågs till andre vice ordförande. En del tog det närmast som ett uttryck för att det alltid skall vara en lantman bland de tre i moderaternas topp. Nu är det ingen hemlighet att inte minst Bohman alltmer kommit att uppskatta Krönmarks arbete både i parti och riksdag.

Av veteranerna ägnar sig talman Ivar Virgin åt de försvarspolitiska frågorna. Tage Magnusson — också en av veteranerna — har många år bakom sig i bevillningsutskottet. Till de äldre i gruppen hör också Carl Göran Regnéll, vice ordförande i näringsutskottet — den moderata gruppen saknar verkligen inte näringspolitiskt kunniga ledamöter! Blenda Ljungberg i Uppsala sitter sin sista riksdag. Typiskt är att riksdagsledamöter som Per Petersson i Gäddvik — försvarsutskottets ordförande — och C W Lothigius i Örserum — trafikutskottet — kan känna sig som tillhörande de äldre i gruppen. En i småföretagarkretsar välkänd person är bruksdisponenten Erik Hovhammar från Linds hammar i Kronobergs län med fyra riksdagar bakom sig, också han ledamot av näringsutskottet.

Till våra främsta och mest kända kvinnliga politiker hör Astrid Kristensson, justiti-

utskottets ordförande. Den oräddhet med vilken hon talat för "lag och ordning" innan dessa blev politiska modeord har imponerat. Trots riksdagsgruppens begränsade numerär har den på rättstrygghetens område vunnit sin största parlamentariska framgång under senare år. Riksdagsman Bertil Lidgard, för att nämna ett ytterligare namn från Stockholmsbänken, sysslar inte bara med Europafrågor i Strasbourg utan gör också en god insats i lagutskottet.

För att återgå till partiets kvinnorepresentation arbetar Ingrid Sundberg i Bjuv inte bara i utbildningsutskottet utan sysslar även som suppleant i utskottet med jordbrukspolitiska frågor. Men det är främst i den familjepolitiska debatten som hon blivit ett känt riksdagsnamn. Kvinnoförbundets ordförande, Britt Mogård, tillhör de ambitiösa gruppmedlemmar som man kan vänta sig goda insatser av. Hon är nu placerad i kulturutskottet men har givetvis som kvinnoförbundets ordförande intressen över hela det politiska fältet.

Tre ledamöter har en alldeles särskild profil: Tore Nilsson i Vännäs, Filip Fridolfsson i Stockholm och Allan Åkerlind i Rimbo. Den förstnämnde är predikant i Fosterlandsstiftelsen och de två senare pingstväänner. Fosterlandsstiftelsens folk har väl alltid stått moderaterna nära, medan inslaget av pingstväänner är ganska nytt. De tre har en bred folklig anknytning och framträder ofta som småfolkets talesmän i riksdagsgruppen. Nilsson i Vännäs var för övrigt den förste i riksdagen — tidigare än Nancy Eriksson! —

som slog larm om Vindelälven. En i hög grad egen profil håller västmanlänningen Tage Adolfsson på att förskaffa sig. Det började som bekant med hans uttalande om antalet vänsterextremister i Sveriges Radio. Efter detta har han spätt på kritiken med åtskilliga tillspetsade uttalanden. Många i gruppen tycker att de ofta är alltför utmanande. Bohman har också låtit Adolfsson förstå vad han tycker om dem. Ingen kan emellertid bestrida att Adolfsson fått betydligt mera publicitet än flertalet riksdagsmän. Valutgången i Västmanland avvaktas icke utan intresse!

Av de unga ledamöterna knyts förhoppningar särskilt till Anders Wijkman. Han är en arbetsam politiker som med naturlig lätthet får kontakt med människor i skilda samhällsgrupper. För att komma från studentpolitikernas led har han ovanligt snabbt anpassat sig till vardagspolitikens mindre spektakulära värld. Icke utan framgång utmanade han finansminister Sträng om de ekonomiska konsekvenserna av tvångsutflyttningen av statliga institutioner och ämbetsverk från Stockholm. Med Anders Björck förhåller det sig som Per Ahlmark: han betraktas nu som en vanlig riksdagsman i stället för att väcka uppseende för sin ungdom. Nu sitter

han i det kanske inte alltid så fascinerande socialförsäkringsutskottet. Eftersom Björck tillhör de skrivande riksdagsledamöterna har han kunnat kompensera detta med publicistisk verksamhet. I denna bereder han tacknämligt utrymme för försvars- och säkerhetspolitik. Inte ens UD har undgått hans kritiska penna.

Att åtskilliga av gruppens ledamöter inte nämns vid namn beror ingalunda på att de står de här nämnda efter. Alla beklagar att Paul Brundin efter förflyttningen från Göteborg till Stockholm inte ser ut att komma tillbaka till enkammaren. Han har tillhört gruppens mera dugande ledamöter. Till de nya i gruppen som visat lovande anlag hör Håkan Winberg från Sundsvall — och så får det vara nog med namn.

Vad den moderata riksdagsgruppen kan tillönskas är en ökad bredd, en representation från väljarmässigt små men ändå betydelsefulla grupper som genom erfarenheter och kunskaper på sina speciella områden kan öka slagkraften. Vid en framgång den 16 september får man se om länsförbunden vid sina nomineringar varit förtänksamma nog att ta hänsyn till detta.